

Læreren som leder - en litteraturgjennomgang

Kirsti Tveitereid

**Lillegården
kompetansesenter**

Statlig spesialpedagogisk støttesystem

Læreren som leder - innledning til litteraturlista

Om læreren som leder sier læringsplakaten at skolen skal ”bidra til at lærere og instruktører fremstår som tydelige ledere og som forbilder for barn”. For å avklare hva det innebærer å være en tydelig leder i skolen – ledelse som fenomen er ikke et entydig begrep – har vi valgt å se til forskning på feltet de siste 5 - 10 årene, samt undersøke hva som finnes på temaet i norsk og oversatt faglitteratur de siste 10 -15 årene. Hva som gir lærere innspill og påfyll til utviklingen av lærerrollen kan like godt være ”best practice”- reportasjer og intervju med andre lærere i bøker, aviser og fagtidsskrift som det er forskning på yrkesrollen og klasseledelse.

Om datamaterialet og hvordan litteraturen er funnet

Målet med litteraturstudien har vært å finne fram til mest mulig av aktuell norsk og oversatt til norsk litteratur som vedrører temaet læreren som leder i klasserommet.

Tilslutt gis en kort presentasjon av de kriteriene som er valgt å legge vekt på for det endelige utvalget av studier som vi gjør nærmere rede for i denne kunnskapsstatusen.

Litteratursøk og litteraturstudier er gjennomført for å gjøre en kunnskapsoppsummering på området ”læreren som leder” og ”klasseromsledelse”. De mest sentrale basene å søke i, har vært BIBSYS, NORART, SAMBOK og forskningsdokumentasjonsbasen FRIDA, i tillegg er det benyttet allerede eksisterende litteraturlister og oversikter som finnes på nettet. Utgangspunktet for søkene har vært relevante emneord. Hver tittel har fått en kort stikkordsmessig annotering.

Det finnes selvsagt mye interessant litteratur fra før 1991. og også aktuelle arbeider skrevet på andre språk, men for å avgrense tilfanget av litteratur er dette ikke med i denne oversikten.

Ledelse i klasserommet – forskning på norsk

Arnesen, Anne-Lise (2002-2006): Inkludering og ekskludering i lys av profesjonsutøvelse i et sosiokulturelt perspektiv. En studie av institusjonelle relasjonelle dilemmaer i skolen. Høgskolen i Oslo, Avd. for lærerutdanning

Prosjektet studerer inkludering/ekskludering i skolen. Hovedfokus er rettet mot hvordan lærere ”ser” og tolker sammenhenger mellom elevers forutsetninger, sin egen undervisning, læring og sosial kontekst, formulert gjennom læreres ”fortellinger” om sin yrkesutøvelse.

Bru, Edvin og Elaine Munthe (prosjektledere) 2004 – 2008: Miljø for læring i en skole for alle. Universitetet i Stavanger, Senter for atferdsforskning

Prosjektet omfatter en nasjonal spørreundersøkelse blant 8. klasseelever og deres lærere, og utprøving av tiltak i et kvasieksperimentelt design i skoleårene 2005-2007 i ungdomsskoler. Målet med prosjektet er å bidra til kunnskapsutvikling om muligheter for å fremme sosiale relasjoner og bedre miljø for læring i ungdomsskolen.

Klette, Kirsti (1998) : Klasseromsforskning - på norsk. Oslo, Ad Notam Gyldendal.

Denne boken sammenfatter og gir en oversikt over denne forskningstradisjonen på norsk. Artikkelsamling med flere forfattere.

Magnusson, Anders (1998): Lärarkunskapens uttryck – en studie av lärares självförståelse och vardagspraktik. Dr. avhandling. Linköping universitet

En studie av to lærere gjennom 4 år, handler om læreres kunnskap og praksis.

Moen, Torill (1997): "Det å send han Tom ut av klassen e ikkje nån løysning" Trondheim, Tapir
Boken er en av flere i en skriftserie om klasseromsforskning. Den er en kasusstudie av inkluderende prosesser. En hovedfagsoppgave i pedagogikk

Munthe, Elaine (2003): Teacher's professional certainty. A survey study of Norwegian teachers' perceptions of professional certainty in relation to demographic, workplace and classroom variables. Oslo, Faculty of Education [doktorgradsarbeid]
Doktorgradsarbeidet er satt sammen av 3 artikler publisert i internasjonale fagtidsskrift, samt et forskningsarbeid basert på spørreundersøkelse fra 1153 norske barne- og ungdomsskolelærere pluss elever i 6. og 9. klasse: Om elevers syn på eget læringsmiljø med norsk tittel: Opplevd lærersikkerhet.

Møller, Jorunn (2004): Lederidentiteter i skolen. Posisjonering, forhandlinger og tilhørighet. Oslo, Universitetsforlaget.
Boken henter materialet fra et komparativt forskningsprosjekt(Norge, Danmark, England og Irland) om hvordan skoleledere skaper sine lederidentiteter. Personlige livshistorier sammen med samfunnsanalyser.

Nordahl, Thomas (2000): En skole – to verdener. Et teoretisk og empirisk arbeid om problematferd og mistilpasning i et elev- og lærerperspektiv. (NOVA-rapport 11/00), Oslo, NOVA.
Forfatterens avhandling (dr. polit.) - Universitetet i Oslo, 2000

Nordahl, Thomas (2005): Læringsmiljø og pedagogisk analyse: En beskrivelse og evaluering av LP-modellen. (Nova-rapport 19/05) Oslo, NOVA
Utviklingsprosjektet LP-prosjektet beskrives og evalueres. Pilotprosjektet er gjennomført ved 14 skoler og evalueringen er gjennomført som et pre-postdesign med kontrollgruppe. Denne skoleomfattende strategien har fokus på lærernes samarbeid, analyse og refleksjon om forskjellige utfordringer i skolehverdagen.

Sørli, Mari-Anne, Thomas Nordahl (1998): Problematferd i skolen. Hovedfunn, forklaringer og pedagogiske implikasjoner. Hovedrapport fra forskningsprosjektet "Skole og samspillsvansker" (NOVA-rapport 12a/98), Oslo, NOVA.
"Skole og samspillsvansker" er en bredspektret studie av 1050 barn og unges atferd, kompetanse og læringsbetingelser i skolen. Lærerenes rolle, og relasjon mellom lærer og elev er en av mange faktorer som denne forskningsstudien tar opp. En mer fleksibel og elevorientert undervisning framstår i studien som sentrale innsatsområder.

Læreren som leder i klasserommet – hva skrives

Bachmann, Kari og Peder Haug (2006): Forskning om tilpasset opplæring. Forskningsrapport nr. 62. Høgskolen i Volda/Møreforskning Volda.
En gjennomgang og analyse av forskning om tilpasset opplæring. Etterlyser blant annet mer forskning på hvilket grunnlag læreren forstår og praktiserer begrepet tilpasset opplæring.

Bjørndal, Cato R.P. (2005) : Regi på klasserommets scene : om lederskap i klasserommet og konsekvenser for læringsmiljøet. Oslo, Unipub
Dette er en case-analyse fra et klasserom, maktaspektet er sentralt. Boka gir et bilde av klasserommet som en scene og trekker fram alle aktørenes forskjellige roller

Fullan, Michael og Andy Hargreaves (1995): Ha tillit til læreren; skoleutvikling gjennom samarbeid. Oslo, Bedre skole/Norsk Lærerlag.
Om lærerens rolle, om den faglige og pedagogiske kompetansen som ligger hos lærere i en skoleutviklingsprosess.

Halland, Geir O (2005): Læreren som leder. Perspektiver og praksis for kontaktlærer og faglærer. Bergen, Fagbokforlaget

Lærerrollen i dag er ledetråd for alle kapitlene i boken. Pedagogiske prinsipper i læreplanverket ses sammen med lederprinsipper fra personal- og arbeidsledelse.

Hargreaves, Andy (2004): Læring og undervisning i kunnskapssamfunnet. Utdanning i en utrygg tid. Oslo, Abstrakt forlag.

Læreres oppgaver i dag handler om hvordan lære unge mennesker å arbeide og lykkes i dagens samfunn preget av økende uforutsigbarhet og utrygghet. Dette budskapet formidler forfatteren utfordrende og kritisk.

Horn, Kjell (1995): Læreren som leder. Oslo, Cappelen Akademisk forlag.

lærere må defineres som ledere og læring skjer helst gjennom arbeid i fellesskap. Forfatteren oppfordrer lærere til drøfte alternative måter å utøve yrket på.

Imsen, Gunn (red.) (2004): Det ustyrlike klasserommet. Om styring, samarbeid og læringsmiljø i grunnskolen. Oslo, Universitetsforlaget

En av tre artikkelsamlinger som formidler resultatet av evalueringen av Reform 97. denne boka bygger på forskningsprosjekter som gir bilde av ulike sider ved praksis i klasserommet og miljøet ved skolen. Bokens artikler har også temaer som samarbeid skole hjem, samt læreplan og organiseringsformer i skolen.

Kristensen, Monica Karen (1997) Klasseledelse. Tønsberg, Norsk Studieguide

Et hefte som med utgangspunkt i læreplanen problematiserer hva god ledelse i klassen innebærer og hva som kjennetegner et godt arbeidsfellesskap

Midthassel, Unni Vere og Edvin Bru (1998): Håndbok i klasseledelse; utvikling, mal, bruk. Stavanger, Senter for atferdsforskning, 1998

Heftet er laget på basis av et konkret samarbeid mellom skoler, PPT og SAF. Ett praktisk verktøy til bruk i skolen

Moen, Torill, Vivi Nilssen og May Britt Postholm (red.) (2005): Kvalitative forskere i teori og praksis. Skriftserien klasseromsforskning/Sigrun Gudmundsdottir, redaktør, Norges teknisk-naturvitenskaplige universitet, Pedagogisk institutt. Trondheim, Tapir

Artiklene er skrevet av forfattere som har hatt et nært faglig samarbeid med Sigrun Gudmundsdottir, som var den forrige redaktøren for denne skriftserien. Bidragene er skrevet på grunnlag av forskningsstudier med ulike formål. De vil gi et bilde på variasjonen innenfor forskningen som Gudmundsdottir var en inspirasjon til. Boka består i alt seks tekster. De tre første tekstene er teoretiske arbeider, men de tre siste tekstene er empiriske artikler.

Mæland, Toril (2005): Læreren som leder : en kvalitativ undersøkelse av utfordringer lærere opplever som ledere i klassen, og utprøving av innholdsfokusert refleksjon som metode for utvikling som klasseleder . [Hovedoppgave i Pedagogikk] Universitetet i Oslo

Ogden, Terje (2004)Kvalitetsskolen. Oslo, Gyldendal Akademisk

Hvordan kan kvalitetsskolen være både effektiv og inkluderende? Med utgangspunkt i norsk og internasjonal forskning understrekes hvor viktig skolens personale er for læringsmiljøet og dermed for resultatkvaliteten i skolen.

Ogden, Terje (2001): Sosial kompetanse og problematferd i skolen. Oslo, Gyldendal Akademisk, *Boken inneholder blant annet kapitler om hva som kjennetegner en god og fleksibel klasseromsledelse, og hvordan slikt lederskap utvikles.*

Pettersson, Tove og May Britt Postholm (red.) (2003): Klasseledelse. Oslo, Universitetsforlaget. *Artiklene i boken har fokus på hva lærere gjør for å lykkes med å håndtere klasseromskompleksiteten.*

Stensmo, Christer (2003): Lederstil i klasseværelset. Vejle, Kroghs Forlag

Strand, Målfrid Lønning (2000): Læreren som leder i klassen ; et temahefte om hvordan læreren kan utvikle godt lederskap i klassen. PEDLEX Norsk skoleinformasjon. *Å skape tillit, vite noe om hva god ledelse er, å motivere for læring, å involvere elevene og foreldrene i arbeidet for å skape gode verdier for fellesskapet, er noen av hovedpunktene som behandles i heftet.*

Wennberg, Bodil. Sofia Norberg (2005) : Klasseromsledelse. Oslo, Damm
Svensk originalutg.: Natur och kultur, 2004
Undertittel på omslaget: En bok om relasjoner, makt og følelser

Læreren personlighet

Bergem, Trygve (2001): Slipp elevene løs! Artikler med søkelys på lærerrollen. Oslo, Gyldendal
Lærere skal ruste elevene for livet, men oppdragelse til selvstendighet og ansvarlighet kan bare skje når elevene gis frihet til å kunne foreta reelle valg. Frihet for elevene må være forankret i en frihet for lærerne. Dagens læreplaner med de mange forskrifter legger altfor sterke bånd på lærernes selvstendige utfoldelse og kreativitet er et budskap i boken. Forfatterne retter søkelyset mot lærerrollen både i fortid, nåtid og framtid.

Broström, Stig (1988): Pædagogens personlighed København., Semi-forlaget.
Om betydningen av å bruke seg selv og sin personlighet i møte med klassen og eleven.

Eidsvåg, Inge (2005): Den gode lærer i liv og diktning. Oslo, Cappelen.
Den gode lærer kan aldri beskrives, bare oppleves skriver forfatteren. Her finner en skjønnlitteraturens språk og beskrivelser av den gode læreren, men er også en personlig beretning fra læreryrket.

Flem, Anlaug (2000): Den inkluderende skole - fra ideologi til praksis. Skriftserien
klasseromsforskning (nr 8) /Sigrun Gudmundsdottir, redaktør, Norges teknisk-naturvitenskaplige universitet, Pedagogisk institutt. Trondheim, Tapir
Denne studien gir en beskrivelse av læringsmiljøet i Ruths klasse og hvordan hun klarer å inkludere alle elever, selv de med samspillvansker. Studien viser hvordan et godt teamarbeid på skolen mellom lærerne på trinnet og administrasjonen gir støtte, slik at ideologien om den inkluderende skolen kan omsettes til praksis. Dette arbeidet beskriver hvordan det er gjort et sted der de har lyktes.

Faurfeldt, Karen og Dan Kolko (1992): Klasselæreren; roller, funksjoner, krav og forventninger. København., Kroghs forlag A/S
Klassen som et sosialt system behandles. Boken er bygget opp av artikler som på ulike måter beskriver klasselærerens viktige plass.

Fibæk Laursen, Per (2005): Den autentiske læreren. Bli en god og effektiv lærer hvis du vil. Oslo, Gyldendal.
En oppfordring til å la seg inspirere av den dyktige læreren, boken forsøker å analysere undervisningens

personlige kvaliteter: at læreren er engasjert, respekterer barn og unge, liker å arbeide sammen med dem, og at læreren kan realisere sine verdier i klasserommet.

Juul, Jesper (2003): Fra lydighet til ansvarlighet. Pedagogisk relasjonskompetanse. Oslo, Pedagogisk forum.

Om læreren som profesjonell aktør i alle barns hverdag og hvordan møtene mellom voksne og barn preger hverandre gjensidig.

Granath, Gunilla (1998): Gjest hos uvirkeligheten. En 48-årig sjuendeklassings dagbok. Oslo, Bedre skole/Norsk Lærerlag

En personlig beretning om hvordan det føles å være elev i en klasse under ulike læreres undervisning og væremåte.

Monroe, Lorraine (1998): Å lykkes mot alle odds, om ledelse - i og utenfor klasserommet. Oslo, Praxis forlag

Forfatteren er en kjent skoleleder ved en av New Yorks skoler. Hun beskriver skolen og arbeidet med å få den til å bli en "mønsterskole" midt i Harlem.

Roland, Erling (1995) Elevkollektivet. Stavanger, Rebell forlag, 1995

Boken tar bl.a opp læreren som omsorgsfull autoritetsperson og forebygging av problematferd. Boken beskriver en modell for ledelse i klassen.

Et utvalg tidsskriftartikler

Anstem, Fred: Opp – og nedturen det første året som lærer. **I:** *Norsk Skoleblad nr. 31, 1999, side 12 – 13*

Arnesen, Anne-Lise: Marginalisering i skolen: en tekst- og diskursanalytisk studie av beretningen om en lærer-elevkonflikt **I:** *Norsk Pedagogikk, nr. 4, 2000, side 206 – 218.*

Arnesen, Anne Mari-Anne Sørli og Terje Ogden: Positiv atferd, støttende Læringsmiljø og Samhandling i skolen. **I:** *Spesialpedagogikk nr.9, 2003, side 18 - 27*

Broadhead, Pat: Organisering for undervisning og læring i norske klasserom : lek, aktiv læring og samarbeid. **I:** *Bedre skole nr. 1, 1999, side 35 – 41*

Heide, Beate: Klasseromsledelse **I:** *Spesialpedagogikk, nr 10, 2005, side 34 -35*

Kristensen, Monica Karen: Uro i klasserommet. **I:** *Bedre skole, nr. 4, 1998 side 4 - 11*

Kro, Lillian: Hva betyr gode lærer/elevrelasjoner for læringsprosessen? **I:** *Nordisk tidsskrift for spesialpedagogikk nr 1, 2001, side 34 -49*

Munthe, Elaine: Læreren og læring : mellom usikkerhet og skråsikkerhet. **I:** *Norsk pedagogisk tidsskrift nr 6, 2005, side 431 – 445*

Samuelsen, Anne Sofie: Lærerfokus i klasseromsobservasjon. I: *Skolepsykologi nr 2, 2006, side 31 - 46*
Smidt, Jon: Forskersubjekt, lærersubjekt, elevsubjekt. I: *Tidsskrift for børne- & ungdomskultur; nr 41, 2001. side 63-74*

Telhaug, Alfred Oftedal: Den gode skolen i et nytt årtusen. I: *Bedre skole, nr. 4, 1999, side 4 – 12*

Telhaug Alfred Oftedal: Norsk skole i krise. Kronikk. I: *Utdanning, nr.5, 2006 s. 66 – 70.*

*En litteraturliste fra biblioteket ved Lillegården kompetansesenter
Eldhuset fagforum, april 2006*

